

V. OLVASÓSZOLGÁLAT, RAKTÁROZÁS, ÁLLOMÁNYVÉDELEM, REPROGRÁFIA

Az olvasói létszám kissé csökkent, 4.665 beiratkozott olvasónk volt, az aktív használók száma 5.664 fő volt. A távhasználat viszont emelkedik, fél év alatt 42 ezren, összesen 233 ezer alkalommal látogatták meg az új honlapunkat. Különösen népszerűek a Kaufman- (4.989/16.336), a Csoma- (4.607/12.804) és a Bolyai-gyűjtemények (2.451/7.206) (zárójelben a látogatók, illetve a látogatások száma). A beiratkozási díjból származó bevétel 2,9 MFt volt. Új elektronikus szolgáltatásokat vezettünk be: hírlevélben tájékoztatjuk olvasóinkat az újdonságokról, könyvtári eseményekről ill. új külföldi szerzeményeinkről. Kialakítottuk az on-line dokumentum-előkészítési szolgáltatást az ALEPH integrált könyvtári rendszeren ill. a honlapon keresztül. Az egyetemi oktatóknak felajánlottuk, hogy hallgatóik számára könyvtárhasználati szemináriumot tartunk, az év során 8 csoportot fogadtunk. Könyvtárközi kölcsönzés keretében 2.767 kérést kaptunk, ezek 94,5%-át teljesítettük. Saját olvasóink 542 kérést adtak le, a külföldi kérésekre vonatkozó kedvezmény miatt népszerű lett ez a szolgáltatás. A számítógépes referenz szolgáltatás ez évi bevétele 1,6 MFt volt, fénymásolási megrendelésekből 562 eFt folyt be.

A Mikrofilmtárnak 344 távhasználója, 511 személyes látogatója volt, ebből helyben olvasó 169, kölcsönző 8. Helyben 633 művet olvastak. Sokan kutatták a Keleti Gyűjtemény anyagait (Goldziher levelezés, Kaufmann Gyűjtemény stb.), köztük külföldi kutatók is.

A Kézirat és Rég Könyvek Tárában kiemelten nagy volt az érdeklődés a Kosztolányi kéziratok iránt, de régi magyar nyomtatványokat és egyéb magyar nyelvű kéziratokat is tanulmányoztak.

Az előző évi átszervezés nehézségei után 2009-ben a Tájékoztatási és Olvasószolgálati Osztályon már kiegyensúlyozott, nyugodt munka folyt. Így sikerült szolgáltatásaink színvonalán javítani, és ezek körét bővíteni.

Tavasszal a teljes olvasótermi számítógépparkot lecseréltük; a biztonságos informatikai háttérnek köszönhetően a 18 új gépen olvasóink már külső adathordo-

zókát is használhatnak, és egységes, jól áttekinthető felületről érhetik el a legfontosabb DVD-ket, az előfizetéses online adatbázisokat, értékes és egyre bővülő e-könyv gyűjteményünket és a világháló kincseit. A III. emeleti Info-Centrumot bezártuk; a CD-ROM és DVD gyűjteményt a folyóirat-olvasóban helyeztük el, és itt lehet fekete-fehér vagy színes nyomtatást is rendelni.

Ebben az évben már a nem kölcsönző olvasóink adatait is az ALEPH-ben rögzítettük, és olvasójegyeiket vonalkódosra cseréltük. Így vált lehetővé, hogy augusztustól elindítsunk egy új szolgáltatást, az online dokumentum-előkészítést: olvasóink az OPAC-on keresztül otthonról is megrendelhetik a számukra szükséges könyvek előkészítését, külső raktárból való behozatalát.

Szeptember 15-én az ELTE Bölcsészettudományi Karán könyvtári napot rendeztek; ezen más könyvtárakkal együtt mi is igyekeztünk megismertetni az egyetemi hallgatókkal intézményünket és kedvezményes beiratkozást kínáltunk nekik.

1. Olvasóforgalom, kölcsönzés

Ebben az évben a könyvtárunkat használók száma némiképp csökkent: 4.600 olvasó rendelkezett egy évre szóló olvasójeggyel, közülük 1.679-nek volt kölcsönzőjegye, az új beiratkozók száma 1.358 volt. Ezen kívül 316 napijegyet, 65 hetijegyet és 554 regisztrációs jegyet adtunk ki. A beiratkozási díjakat az évközi ÁFA-emelés miatt kénytelenek voltunk augusztus 1-jétől kissé megemelni. Beiratkozási díjából idén nettó 2.895.718 Ft bevételünk volt.

A könyv- és folyóirat-olvasót olvasóink 31.381 alkalommal vették igénybe. Munkájuk során 16.901 dokumentumot kölcsönöztek, 168.166 könyvet és folyóiratot kértek ki a raktárakból helyben olvasásra; a szabadpolcos állomány dokumentumait 12.533 alkalommal (részben becsült adat) vették kézbe.

Megfigyelhető, hogy bár idén kevesebben iratkoztak be, akik elégedettek voltak szolgáltatásainkkal, gyakrabban töltöttek hosszabb időt is a könyvtárban. Vonzerőt jelentett az új géppark, amely már valóban megfelel a kor igényeinek, a könyvbeszerzés fellendülése, a könyv-előkészítés automatizálása. Sokan örömmel vették, hogy beszerzési javaslataikra már néhány hónap után elérhetőek a

legfrissebb szakkönyvek. Így kissé növekedett a kölcsönzési alkalmak és a kölcsönzött, ill. raktárból kikért dokumentumok száma.

A számítógépes nyilvántartással egyszerűbbé vált a lejárt kölcsönzések és az előjegyzések követése, reklamálása; javult az állomány kihasználtsága. Ebben az évben is folyamatosan átadtuk a Gyűjteményfeltáró Osztálynak rekatalogizálásra az online katalógusban még nem szereplő, kölcsönzésből visszakerült könyveket.

A használók tudományos fokozat és foglalkozás szerinti megoszlása

	Könyvolvasó	Folyóiratolvasó
MTA rendes és levelező tagja	1,2%	0,9%
Egyetemi tanár, tudományok doktora, kandidátus	34,6%	12,2%
Egyetemi oktató	5,4%	24,1%
Tudományos kutató, PhD hallgató	14,8%	19,8%
Nem főfoglalkozású kutató	14,6%	14,9%
Egyetemi hallgató	25,6%	26,5%
Egyéb	3,7%	1,5%
	<i>100%</i>	<i>100%</i>

Az állomány használatának megoszlása szakok szerint

Szakcsoport	Könyv	Folyóirat
0 általános művek	2,5%	3,2%
1/2 filozófia, pszichológia, vallás	13,4%	6,5%
3 társadalomtud.	8,4%	9,6%
5 természettud.	5,2%	7,5%
6 alkalmazott tud.	2,8%	1,4%
7 művészetek	3,4%	5,7%
80 nyelvtudomány	8,1%	16,4%
82 irodalomtudomány	36,3%	12,0%
9 földrajztud., régészet, történettudomány	19,8%	37,6%
	<i>100%</i>	<i>100%</i>

Különgyűjtemények olvasói

A Kézirattár és Régi Könyvek Gyűjteményét a következő nevesebb olvasóink vették igénybe: Ács Tibor (az MTA doktora), Heltai János (az MTA doktora),

prof. Horváth Iván (az MTA doktora), Korompay H. János (az MTA doktora), prof. Madas Edit (az MTA doktora), Michelberger Pál akadémikus, volt MTA alelnök, Pléh Csaba akadémikus, volt főtítkárhelyettes, Rockenbauer Zoltán volt kulturális miniszter, Ratzky Rita, a PIM volt főigazgatója, prof. Sipos Lajos (az MTA doktora), Szegedy-Maszák Mihály akadémikus, Várkonyi Ágnes akadémikus.

Külföldi kutatók

Brabcová, Marketa (Csehország, Prága), Grgin, Borislav (Horváto., Zágráb), Brzezinsky, Szymon (Lengyelo.), Schelken, Maria (Németo.), Driussi, Paolo; Nuzzo, Armando; Traversa, Eleonora (Olaszo. Udine, ill. a PPKE), Shaknovston, Kirill (Oroszo., Moszkva), Magina, Adrian (Romania, Temesvár), Bulková, Petronela (Szlovákia, Pozsony), Deringil, Selim (CEU, török)

2. Tájékoztatás

A Tájékoztatási és Olvasószolgálati Osztály munkatársai személyesen, telefonon, hagyományos és elektronikus levélben adnak tájékoztatást olvasóinknak és a hozzánk forduló érdeklődőknek. A technikai referenz kérdések (általános információ a könyvtár, ill. a könyvtári rendszer szolgáltatásairól, olvasóforgalomhoz, kölcsönzéshez kapcsolódó felvilágosítás, ügyintézés) számát kb. 5.300-ra becsüljük. Hosszabb kutatást igénylő kérdés 1.875 volt.

Olvasóink jobb tájékoztatása érdekében elindítottuk hírlevelünket, amelyben új szolgáltatásainkra, elektronikus forrásainkra, rendezvényeinkre hívjuk fel a figyelmet. 2009-ben öt szám készült el, ezeket e-mail-ben juttattuk el az érdeklődőkhöz, és a könyvtár honlapján is közzé tettük.

Új külföldi szerzeményeinkről, amelyeket továbbra is kiállítunk olvasótermünkben, ez évtől szintén készítünk rövid rekordformátumú listát, és 4-6 hetente elektronikusan elküldjük olvasóinknak.

Osztályunk munkatársai értékesítik az MTA Könyvtára kiadványait is; idén a könyvek és képeslapok eladásából nettó 164.925 Ft folyt be.

A Kézirattárban személyesen és hosszabb időt igénylő *levélbeli* tájékoztatásban az alábbiak részesültek:

Klaus Hübnernek Eötvös Lorándról, Varga Katalinnak (PIM), Bíró-Balogh Tamásnak, Kerpel-Fronius Ádámnak és Péter Lászlónak (Szeged), Bíbor Máténak (ELTE, EK) Radnóti-hagyatékából különböző adatok, digitalizálási kérés (mindez engedélyt kérő levelezéssel jár Radnótiné jogi képviselőjével és Ferencz Győzővel), Sebestyén Ilonának (Domokos Mátyás özvegye) férje leveleiről, Jászi Oszkár-levelekről a Menczer Béla-hagyatékából, Erica Later (Anglia, Warwick) Balázs Béláról több levélváltás, Kiss Ferenc antikváriusnak Radnóti *Veresmart* c. verse variánsának egybevetése az ő példányával, Központi Antikváriumnak Vörösmarty-kézirat valódiságának megállapítása.

Állandó kapcsolat a Goethe Intézettel és a Művészeti Gyűjteménnyel a Goethe-gyűjtemény kapcsán.

3. Használók képzése, oktatás

Az őszi szemeszter kezdetén a könyvtár főigazgatója levelet intézett az egyetemek bölcsészkar tanszékeinek vezetőihez, amelyben felajánlotta, hogy a hozánk látogató hallgatói csoportoknak szívesen bemutatjuk intézményünket egy-egy könyvtárhasználati szeminárium keretében. Az egyetemi oktatók örömmel fogadták a javaslatot, a felhívás nyomán 8 csoport látogatott el könyvtárunkba, nekik a beiratkozást kedvezményesen biztosítottuk. Vendégeink voltak:

ELTE TTK Szerves Kémiai Tanszék hallgatói

ELTE BTK Francia szakos hallgatói

CEU Középkori Történelmi Tanszék hallgatói

KRE BTK Magyar szakos hallgatói (3 csoport)

KRE BTK Művelődéstudomány szakos hallgatói (2 csoport)

PPKE BTK Történelem szakos hallgatói

Az Olvasószolgálat az év során szakmai gyakorlatra fogadta az ELTE és az SZTE egy-egy könyvtár szakos hallgatóját.

A korábbi évek hagyományai szerint a Keleti Gyűjtemény folytatta a bölcsész MA és PhD hallgatók szaktájékoztatását, illetve elősegítette kisebb olyan szemináriumok helyben történő megtartását, amelyek a Gyűjtemény kéziratok anyagára támaszkodtak. Ezek közül megemlíthető a Pázmány Péter Katolikus Egyetem, a Károli Gáspár Református Egyetem, az Országos Rabbiképző-Zsidó Egyetem, valamint a CEU diákcsoportjai.

A Keleti Gyűjtemény is fogadott 2009-ben két hallgatót, Szikszai Edinát és Chuluunbat Gansukhot, az ELTE Könyvtártudományi Tanszékéről, 2-2 féléves szakmai gyakorlatra, szakirányuknak megfelelően régi könyves, illetve informatikus könyvtárosi munkakörben.

4. Könyvtárközi kölcsönzés

Könyvtárunk idén is közel 500 hazai intézmény számára kölcsönözte, ill. szolgáltatva elektronikus vagy nyomtatott másolatban dokumentumait. A hozzánk beérkezett kérések száma kissé csökkent: 2767 volt. Ezen belül nőtt a folyóiratokra vonatkozó kérések aránya (676 db), csökkent a könyveké (2091db); a kérések 94,5 %-át teljesítettük. A tőlünk könyvtárközivel kért másolatok 85 %-át elektronikus formában küldtük. Figyelemmel kísértük a könyvtárközi levelezés során keresett dokumentumokat is, és ha megvolt nálunk a mű, felajánlottuk a kölcsönzést a partnernek.

2009-ben is népszerű volt olvasóink körében a könyvtárközi kölcsönzés, a leadott kérések száma tovább nőtt: 542 db volt. Ezek 93 %-át, 508 db-ot sikerült teljesíteni, nagyrészt az eredeti kölcsönzésével, 19-et pedig nyomtatott vagy elektronikus másolatban. A kérések 58 %-a hazai gyűjteményekben nem elérhető dokumentumokra vonatkozott.

A külföldről átkölcsönzött könyvekért beiratkozott olvasóinknak ebben az évben is csak az OSZK által felszámított díj (4.500Ft) 50%-át kellett megfizetniük. Mind a kedvezményes szolgáltatást igénybe vevők, mind a kérések száma nőtt: 54 olvasótól 314 külföldi kérést kaptunk. (Könyvtárunknak ez nettó 498.636 Ft kiadást jelentett.) Tudományos kutatást végző olvasóink örömmel éltek a kedvezménnyel, így anyagi lehetőségeinkhez mérten a jövőben is szeretnénk ezt biztosítani számukra.

A könyvtárközi kölcsönzés számadatai 2009-ben (könyv és folyóirat)

Könyvtár- közi kéré- sek	száma	Teljesítés	eredetiben	nyomta- tott for- mában	elektroni- kus formá- ban
Beérkezett kérések	2.767	adott dokumentumok	1.937	105	580
Küldött kérések	542	kapott dokumentumok	489	9	10

5. Raktározás, állományellenőrzés

2009-ben a Gyűjteményfeltáró Osztálytól 4.478 db könyvet, 52 db CD-ROM-ot és 20 db DVD-t, összesen 4.550 könyvtári egységet vettünk át raktározásra. Az új beszerzésű könyvek legnagyobb részét belső raktárunkba kerültek. Mind belső, mind külső raktárainkból rendszeresen zajlott a kiszolgálás, fennakadás nem volt.

Törökbálinti raktárunkba idén a 200.000-es raktári jelzetű könyvállományból további 56 polcméternyi anyagot szállítottunk ki. A Levéltárból 404 doboznyi iratanyagot helyeztünk el itt. Ebből a raktárunkból az év folyamán az olvasók számára, illetve retrospektív feldolgozásra az Olvasószolgálatra 4.320 db könyvet, a Folyóirat-olvasóba 3.609 kötet folyóiratot, a Keleti Gyűjteménybe 3.503 db könyvet, a Kézirattárba 33 db disszertációt, összesen 11.448 könyvtári egységet, valamint 152 levéltári dobozt és 1.128 levéltári dossziét szállítottak be. A folyóirat-állomány gyarapodása miatt mintegy 1100 polcméternyi anyagot kellett le-tisztítani és újrendezni.

Az Arany János utcai két alsó raktári szinten ősszel teljes felújításra kerültek a tömör raktári állványok. Az MTA jóváhagyta a törökbálinti raktár bővítését.

Létszámhiány miatt sajnos idén sem tudtuk folytatni a raktárrevíziót, csupán a szokásos számellenőrzést végeztük el a nyári szünet alatt mind külső, mind belső raktárunkban. Az év során olvasóink által elvesztett és törlendő könyvek (4 könyvcím) listáját átadtuk a Gyűjteményszervezési Osztálynak.

6. Állományvédelem

Kötészeti műhelyünk mind a törzsgyűjtemény, mind a különgyűjtemények számára végez kötészeti munkát. 2009-ben összesen 2284 kötet kötése készült el, ezek kötésfajta szerinti megoszlását ld. a mellékelt táblázatban.

Ebben az évben a régi könyvek helyreállítása nagyobb hangsúlyt kapott. Munkatársaink közül ketten rendelkeznek restaurátori végzettséggel, ők 430 munkaórában 18 kötetet restauráltak, elsősorban a Keleti Gyűjtemény állományából.

A 2009-es költségvetésből végre jutott pénz egy szárítóállvány és új, réz betűkészlet megrendelésére. Így az eddig használt, egészségre veszélyes ólombetűket lecserélhetjük. A műhelyben azonban indokolt volna egy kisebb felújítás is.

kötésfajta	Olvasó- szolgálat	Folyóirat- tár	Keleti Gyűjte- mény	Kézirat- tár	összesít- ve
ragasztott kötés	1.407	311	149	0	1.867
fűzött kötés	60	0	51	0	111
csíkozott kötés	0	255	23	0	278
gerincjavítás	7	0	2	1	10
restaurálás	7	0	10	1	18
Összesen	1.481	566	235	2	2.284

7. Restaurálás

Megvalósult „A Keleti Gyűjtemény török kéziratának, török ősnyomtatványainak és muzeális értékű török könyveinek állományvédelmére” 2008-ban elnyert pályázat (1.500.000,- Ft-ot kaptunk, melyhez 643.000,- Ft önrész járult) felhasználása. A munkálatokra 2009 tavaszán került sor. A pályázat lehetőséget teremtett arra, hogy az MTAK Keleti Gyűjteményében lévő, felbecsülhetetlen értékű török kéziratok, ősnyomtatványok és muzeális értékű török könyvek szak-szerű állományvédelemben részesüljenek. E kéziratoknak és könyveknek jelentős

része sosem volt sem restaurálva, sem minimális állományvédelemben részesítve, ezért e pályázat különleges jelentőséggel bírt. A pályázat az esetek egy részében a bőrkötések tisztításán kívül azok apróbb javításaira is lehetőséget biztosított.

Megvalósult az NKA Könyvtári Kollégiumától restaurálásra 2008-ban benyújtott pályázat (800e Ft-ot nyertünk, ehhez 30% önrész, 343e Ft járult). A pályázatot a Kézirattár a Keleti Gyűjteménnyel közösen nyújtotta be, és az összeget megosztva használtuk fel 2009-ben. A Keleti Gyűjtemény a pályázat keretén belül eredetileg 2 db héber kéziratot és 3 db török ősnymtatványt kívánt restauráltatni, összesen 493e Ft értékben. Ez utóbbiak az Oszmán Birodalom első török nyomdájából származnak, melyet a kolozsvári születésű Ibrahim Müteferrika alapított 1728-ban Isztambulban. E pályázat keretén belül azonban mód nyílt arra is, hogy Kőrösi Csoma Sándor két főművét is restauráltassuk. A Kézirattár NKA-pályázati pénzből restaurálásra összesen 650 e forintot fordított. A pénzből ősnymtatványokat, régi magyar és külföldi könyveket, Arany János-leveleket, kéziratot kötetet (Rozsnyai album) és okleveleket restauráltattunk.

8. Reprográfia

A jelenleg 1 főt foglalkoztató xerox-műhelyben idén 571 olvasói megrendelésre 61.353 db másolat készült. Munkatársunk könyvtári célokra 7.436 db másolatot készített, ebből 2006 db hiányos kötetek kiegészítését, ill. állományvédelmi célt szolgált.

Az év elején beszerzett Infotec MPC 2030-as készüléken, amely színes másolatok készítésére és nyomtatásra is alkalmas, 7.123 db fekete-fehér és 756 db színes másolat, az Infotec 4451-es gépen 15.998 db, a Nashua gépen 37.476 db másolat készült. A műhely bevétele 2009-ben nettó 562.167 Ft volt.

Az olvasótermünkben található két bérelt, SHARP típusú önkiszolgáló gépen olvasóink 87130 db másolatot készítettek. Emellett saját digitális fényképezőgép használatára is lehetőség van, a szerzői jogra vonatkozó szabályok betartásával; ezt 124 alkalommal engedélyeztük.

Ez év közepétől a nyomtatási szolgáltatást az olvasóterembe telepítettük, olvasóink a kinyomtatott anyagokat a folyóirat-olvasóban vehetik át. Ebből nettó 31.726 Ft bevételünk származott.

Egy munkatársunk részt vett a több nagy európai könyvtár összefogásával megvalósult digitalizálási program, az EOD (E-books on Demand) Regensburgban megtartott workshop-ján. Az itt szerzett tapasztalatok segítenek abban, hogy 2010 elején könyvtárunkban is elindíthassuk ezt a szolgáltatást.

Fotótechnikai térítéses szolgáltatások

Felvételek száma	2008	2009
Mikrofilm	0	0
Kisfilm	0	0
6x6 vagy színes felvétel	0	0
Digitális felvétel	13	37
Összesen	13	37

Másolatok száma	2008	2009
Mikrofilm-másolat (m)	56	67
Fotókópia (nagyítás)	26	19
Elektrosztatikus nagyítás	1.731	3.556
Digitális (szkennelés)	2.554	2.259
Összesen	4.367	5.901

A 2009. évi megrendelésekből származó bevétel összege áfa nélkül: 1.407.485.- Ft